

MÖHEMMET MEHDİYEV’İN TURNALARIN İNDİĞİ YERDE ADLI ROMANINDA KAZAN TATAR GELENEKLERİ

Roza KURBAN*

Öz

Köklü bir geçmişe ve zengin bir kültüre sahip olan Kazan Tatarlarının yaşam tarzı, hayat şartları ve doğa koşullarını yansıtan gelenekleri Tatar yazarı Möhemmet Mehdiyev’in Turnalar Töşken Cirde adlı romanında en ince detayları ile kaleme alınmıştır. Romanda, Kazan Tatarlarının yüzyıllar ötesinden gelen millî bayramı Saban Toyu’nun dışında, yerel ve ailevi geleneklerden de söz edilmiştir. Saban Toyu bayramı, günümüzde de kutlanan ve unutulmayan, yıllar içerisinde içeriği değişen ancak özünü, millî ruhunu yitirmeyen bir şenliktir. Bazı Kazan Tatar gelenekleri farklı illere veya köylere özgü, yani yereldir. Örneğin, “Çilek Cıyu” (Çilek Toplama) geleneği çevresinde çilek olan köylerde, “Şel Beylev” (Şal Öreme) geleneği keçi beslenen bölgelere has olup sınırlı köylerde mevcuttur. “Soldatka Ozatu” (Askere Uğurlama) geleneği ise Tatarların yaşadığı her köyde yapılmaktadır. Zira 18 yaşını bitiren her genç askere gidip vatani görevini yerine getirmek zorundadır. Möhemmet Mehdiyev romanında, ailevi geleneklerden de söz etmiştir. Yazar, aile geleneklerinin tüm aile fertlerini bir araya toplamakla kalmadığından, söz konusu geleneklerin insanların hayatındaki etkisinden bahsetmiştir. Kaybolan ve kaybolmaya yüz tutan bazı geleneklerin romanda yer alması, Kazan Tatarlarını yakından tanımak açısından önemlidir. Örneğin; gençlerin sonbahar ve kış aylarında arkadaşlarının evine oturmaya gittiği “Avlak Öy” (Tenha Ev), kaybolan geleneklerden birisidir. Ayrıca o gelenekleri gören büyüklerimiz de artık

Geliş Tarihi: 07.06.2018

Kabul Tarihi: 04.03.2019

Makalenin Künyesi:

Kurban, R. (2019), “Möhemmet Mehdiyev’in ‘Turnaların İndiği Yerde’ Adlı Romanında Kazan Tatar Gelenekleri”. *Türk Dünyası*, 47, 177-194.

DOI Numarası/DOI Number: 10.24155/tdk.2019.102

* Araştırmacı yazar, çevirmen, rkurbanster@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5575-3593

birer birer aramızdan ayrılmaktadır. Yeni neslin söz konusu eski gelenekleri sadece romanlardan öğrenme şansı vardır. Gelenekler, geçmişle geleceğe bağlayan bir köprüdür ki, geleneklerin nesilden nesle aktarılması o milletin özünün ve millî benliğinin korunmasını sağlar.

Anahtar sözcükler: Kazan Tatarları, Kazan Tatar gelenekleri, Kazan Tatar edebiyatı, Saban Toyu, Möhemmet Mehdiyev, Tornalar Töşken Cırde.

Kazan Tatar Traditions in Möhemmet Mehdiyev's The Place Where Cranes Land Novel

Abstract

The life of Kazan Tatars, whose long standing history, culture and their country life descriptions are written in detail by Möhemmet Mehdiyev in his "Tornalar Töşken Cırde" (The Place Where Cranes Land) novel. In his novel, he mentioned Tatar's national holiday Saban Toyu (Plow Celebrations), which roots back to hundreds of years ago, and some local and domestic traditions. Saban Toyu is still celebrated among Tatars even today. Although theme of this holiday changed in years, it did not lose its roots and national importance. Some Tatar traditions differing from one city to another and even differ from town to town, became a local celebration ritual. For example, "Cilek Cıyu" (Collecting Strawberries) is carried out in towns where strawberries are planted, while "Şel Beylev" (Scarf Knitting) is carried out where goats are. On the other hand, "Soldatka Ozatı" (Farewell to the Soldiers) is carried out in every town where Tatars live, because every young man reaching 18 years of age is obliged to military service. Möhemmet Mehdiyev also mentions Kazan Tatar family traditions in his novel. He mentioned that these traditions not only gather family together but also they have effects on a person's life. Considering that some nearly faded traditions are mentioned in his novel, makes his novel important in terms of understanding Kazan Tatars. As an example to these faded traditions; "Avlak Öy" (Desolate House) can be considered. According to this tradition, the youngsters of the town meet in one of their friend's house in the autumn and in the winter months. Since these traditions are not continued anymore, the only ones who know them are old people, which also fade away as time passes. The new generation can learn about these old traditions from novels. Traditions are the bridges between the past and the future, which enables a nation to keep its identity.

Keywords: Kazan Tatars, traditions of Kazan Tatars, Kazan Tatar literature, Saban Toyu, Möhemmet Mehdiyev, Tornalar Töşken Cırde (The Place Where Cranes Land).

Giriş

Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve ananeye *gelenek* denir. (TDK, 2005: 741). Gelenekler, bir milletin iç dünyasını yansıtan ve tarihi içinde barındıran bir oluşumdur. Tarihi süreç içerisinde yeni gelenekler ortaya çıkmış, bazı gelenekler kaybolmuştur, bazıları ise değişime uğramıştır. Yaşanılan coğrafyanın insan hayatındaki önemi yadsınamaz bir gerçektir. Onun için geleneklerin ortaya çıkmasında coğrafyanın da büyük önemi vardır. Coğrafya, doğa koşullarını, milletlerin yaşam tarzını belirler, tarih ise hayat şartlarını oluşturur. Kazan Tatarlarının geleneklerinin ortaya çıkmasında doğa koşulları, yaşam tarzı ve hayat şartlarının önemi büyüktür.

Yüzyıllar devamında oluşan ve milletin özünü oluşturan Kazan Tatar gelenekleri ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Alman asıllı Kazan Üniversitesi tarih profesörü, etnograf Karl Fuks (1776-1846) uzun yıllar Kazan Tatarları arasında yaşamıştır. Kazan Tatarları ile ilgili önemli çalışmalar yapmıştır. 1844 yılında kaleme aldığı *Kazanskiye Tatarı v Statistiçeskom i Etnografiçeskom Otnoşeniyah* [İstatistik ve Etnografya Bakımından Kazan Tatarları] başlıklı kitabında Kazan Tatarlarının huylarından söz etmiş ve gelenekleri ile ilgili şunları yazmıştır:

“Her halkın iyi ve kötü huyları vardır. Tatarlar da öyledir, iki yüzyıldan fazla Rusların emri altında ve Ruslar arasında dağılmış bir vaziyette yaşayan bu halk sanki ayrı yaşamışçasına, kendi gelenek-göreneklerini fevkalade bir şekilde korumuştur.”¹ (Kerimullin, 1991: 139).

Çalışmamıza konu olan Kazan Tatar gelenekleri ile ilgili daha önce de yapılan bilimsel çalışmalar 1990’lı yıllardan sonra hız kazanmıştır. Tataristan Bilimler Akademisine bağlı G. İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü, Tataristan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı’na bağlı Tatar Devlet Folklor Merkezince yapılan araştırmalar kitap olarak yayımlanarak Tatar Türklerinin manevi mirası olan geleneklerin gün yüzüne çıkmasına vesile olmuştur. Kazan Tatar gelenekleri etnografya, dil, folklor, edebiyat, şarkı ve türkülere yansımaları bağlamında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çalışmalar arasında uzun yıllar Kazan Tatarlarının geleneklerini araştıran F. Bayazitova’nın “Tatar Halkının Beyrem hem Könkürêş Yolları” [Tatar Halkının Bayram ve Örf Adetleri] (1995), “Kêreşênner. Tél Üzênçelêklerê hem Yola İcatı” [Hristiyanlaştırılmış Tatarlar. Dil Özellikleri ve Gelenekleri] (1997) başlıklı kitapları ayrı bir öneme sahiptir. Bayazitova, Hristiyanlaştırılmış Tatarların geleneklerini etnografya, dil ve folklor bağlamında araştırmış, araştırmalar doğrultusunda açıklayıcı örnekler sunmuştur. Reüfe

1 Metindeki tüm çeviriler tarafımdan yapılmıştır.

Urazman *Tatar Halkının Yolaları hem Beyremneré* [Tatarların Gelenekleri ve Bayramları] (1992) adlı kitabında Kazan Tatar geleneklerini mevsimler doğrultusunda incelemiştir. Bilimsel araştırmalar dışında Kazan Tatar gelenekleri Tatar edebiyatında da geniş yer bulmuştur. Tatar edebiyatının en önemli yazarlarından birisi olan Möhemmet Mehdiyev (1930-1995)² eserlerinde Kazan Tatar geleneklerini yaşatanlardandır. Mehdiyev, doğa ile iç içe bir çocukluk yaşamış, gençlik yılları İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelen bir yazardır. Kazan Tatar geleneklerini yaşayarak öğrenen Mehdiyev, öğrendiklerini bir yazar olarak geniş kitlelere ulaştırmayı başarmıştır.

Mehdiyev, köyünü, köy ahalisini, doğayı çok sevmiş, eserlerinde köyüne methiyeler düzmüş bir yazardır. Romanlarıyla Kazan Tatar edebiyatına farklı bir soluk getiren yazar, kendine özgü anlatım tarzıyla edebiyatımıza "Mehdiyev üslubu"nu kazandırmıştır. Geleneklerin icrasını bizzat gördüğü ve yaşadığı için olsa gerek, yazarın eserlerindeki geleneksel bayramlar gerçeğini aratmayacak nitelikte gerçekçidir. Mehdiyev'in eserlerinin başkahramanı köylülerdir. Yazar, 1979 yılında kaleme aldığı *Tornalar Töşken Cirde* [Turnaların İndiği Yerde] başlıklı romanının ön sözünde eserin konusundan şöyle bahsetmiştir:

"Bizim köyden ne bir kahraman, ne bir astronot, ne bir akademisyen çıkmıştır. Sıradan, bayağı bir köydür. Orada büyük sular, dağlar, geniş çayırlıklar, kayalar yoktur. Dahası birçok şey yoktur. Tüm zenginliği orman, pınarlar ve insanlardır. İşte onlardan söz etmek istiyorum." (Mehdiyev, 1995: 135).

Mehdiyev romanında kaybolmaya yüz tutan ve hâlen hayatımızda olan birçok Kazan Tatar gelenek ve göreneğine geniş yer vermiştir. Eserde, ekim işleri bittikten sonra yapılan Kazan Tatarlarının millî bayramı Saban Tuı (Saban Toyu), Soldatka Ozatu (Askere Uğurlama), sonbaharda yapılan Kaz Ömesé (Kaz Yolma İmecesı), hasat işleri bittikten sonra gerçekleştirilen Avlak Öy (Büyüklerin Olmadığı Evde Oturma) ve Sönnet (Sünnet) gibi tüm Kazan Tatarları için ortak olan gelenekler kaleme alınmıştır. Ortak geleneklerin yanı sıra her ilin, her köyün kendine özgü gelenekleri de vardır. Mehdiyev'in köyünde Cilek Cıyu (Çilek Toplama), Şel Beylev (Şal Öreme) gibi geleneklerin olduğu bilinmektedir. Ayrıca romanda ailenin geleneksel bayramlarından da bahsedilmiştir.

1. Saban Toyu

Saban Toyu³, Kazan Tatarlarının yüzyıllar ötesinden gelen geleneği, millî bayramıdır. Kökleri yüzyıllara dayanan bu bayram, şenlik ve yarışları bir arada barındırmaktadır. Saban Toyu, asırların yankısı, nesilden nesle

2 Möhemmet Mehdiyev ile ilgili daha geniş bilgi için bakınız: (Kurban, 2015) ve (Kurban, 2016)

3 Saban Toyu ile ilgili daha geniş bilgi için bakınız: (Kurban, 2017a) ve (Kurban, 2017b).

intikal eden zaman geçince yeni içeriklerle zenginleşen, fakat millî benliğini kaybetmeden günümüze kadar gelen nadir bayramlardan birisidir. Ekim işleri bitikten sonra gerçekleştirilen bu bayram, Kazan Tatarları için ayrı bir öneme sahiptir. Zira köy halkı nerede yaşarsa yaşasın bu bayram için köyüne döner. Köy halkını bir araya getiren, buluşturan ve kavuşturan bir bayramdır Saban Toyu. Bayram hazırlıkları ve bayramın önemi Mehdiyev'in romanında ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır:

“Saban Toyu’na sadece iki gün kaldı. Kolhozda kadrolu olarak çalışanlar üniformaları ile geziyor. Geriye kalan insanlar cızır cızır yemek yapıyorlar... Akşamları kapı önü kalabalıktır. Yaşlılar yemek ayarlamaktan, onu bunu düzenlemekten yoruluyor, erkenden girip uyuyor. Çoluk çocuk, delikanlılar ve kızların oyununu izlemek için su kıyısına koşuyor. Geçen yıl evlenmiş olan erkekler adap erkâna uygun olarak kapı önündeki tomrukların üzerinde oturuyorlar. Gece yarısı yaklaşıyor, ilk horozlar öttü artık, su kıyısındaki gençler evlerine dağıldı, kapı önleri boşaldı. Yarın çok iş var, sabah erkenden hamur yoğurmak, semirmiş koçu da yarın halletmek gerek, marketten çay ve şeker almak lazım... Saban Toyu gününde köye komşu köylerden akrabalar toplanıyor. Yaşlılar da canlanıyor. Saban Toyu’na gitmeden sokakta bir hareketlilik oluyor...” (Mehdiyev, 1995: 160,162).

Saban Toyu bayramı, köy kenarındaki yolda at koşusu ile başlar, daha sonra bu yolda koşu ve bisiklet yarışları düzenlenir. Bu yarışlar bittikten sonra halk Saban Toyu meydanının yolunu tutar. Burada halat çekme, ağırlık kaldırma, direğe tırmanma, çuvalla koşma, kaşıkla yumurta taşıma, su dolu kovalarla koşma, gözleri bağlı hâlde ipteki hediyeleri kesme, gözleri bağlayıp sopa ile çömlek kırma gibi yarışlar yapılır. Saban Toyu bayramı güreş ile sonlanır. Sabah saat 10 sularında başlayan yarışmalar akşam 17.00-18.00 gibi tamamlanır. Saban Toyu bayramı akşam düzenlenen Kîçkè Saban Tuyı (Gece Saban Toyu) ile devam eder. Gece Saban Toyu için köy meydanına büyük bir salıncak kurulur. Saat 20.00 civarında halk köy ortasında alışılâgelen bir yere toplanır. Bazı köylerde su kıyısına, bazı köylerde ise büyük salıncağın kurulduğu yere. Oyunlar, dans ve şarkılar aralıksız sürer. Mehdiyev, Gece Saban Toyu’nu “*kendine özgü kanunları olan bambaşka bir dünya*” olarak nitelendirmiştir:

“Saban Toyu’nun akşamı. Su kenarı. Misafir kızlar, misafir delikanlılar! Halka oyunu⁴ hiç bu kadar büyük olmamıştı! Burası bambaşka bir dünyadır. Kendine özgü kanunlar... Halka harekete geçti. Ortada akordeoncu (garmunç) ve bir delikanlı ile bir kız. Onlar için halkadakilere bir şarkı söylemeleri lazım...” (Mehdiyev, 1995: 163).

4 Halka oyunu, gençlerin el ele tutuşup halka oluşturup oyun oynaması, şarkı söylemesi, dans etmesidir.

Şarkılar ve danslar bu bayramının olmazsa olmazıdır. Onun için akordeon çalan delikanlı, köyün en itibarlı, en saygın kişisidir. Geleneğin türküler ve halk dansları ile bütünleştiği bir bayramdır Saban Toyu. Kazan Tatarlarının millî bayramı Saban Toyu'nu yazar şu sözlerle özetlemiştir:

“Burada güç, burada birlik, burada halkın aklı, halkın hüznü. Bu, Tatarların bin yıllık tecrübesini bir araya getiren şiir dünyası, halkın operasıdır...” (Mehdiyev, 1995: 174).

2. Askere Uğurlama

Möhemmet Mehdiyev'in kaleme aldığı geleneklerden diğeri “Askere Uğurlama” geleneğidir. Tataristan'da askere çağırılma sonbahar ve ilkbaharda olmak üzere yılda iki defa yapılır. Çarlık Rusya'sı döneminde askerlik süresi 25 yıl, SSCB döneminde Kara ve Hava Kuvvetleri'nde 2, Deniz Kuvvetleri'nde 3 yıldır. Askere çağırılma yaşı, Çarlık döneminde 12, Sovyetler döneminde ise 18 yaş olmuştur. Askere çağırılan gençler türküler eşliğinde ev ev dolaşarak mendil ve havlu toplarlar. Onları kimse geri çevirmez, askere gidecek olan gence halk saygı gösterir. Ne de olsa askerlik her erkeğin yapması gereken onurlu ve kutsal vatani bir görevdir. Askere gidecek olan gencin kız arkadaşı, sevgilisine işlemeli mendil hediye eder. Askere gidecek olan gençleri komşuları, yakınları yemeğe çağırır. Son günde ise asker adayı gencin evinde toplanılır. Askere gitmeden önce geceleyin köy sokaklarını dolaşarak türküler söylenir. Başka Türk boylarında da olduğu gibi, Kazan Tatarlarında askere gidecek olan gence anesi ekmek ısırtır ve bu ekmek oğlan askerden dönene kadar saklanır. Bu gelenek, “kalan rızkı çeksin, evine sağ salım dönsün” diye yapılır. “Köy, askerlik hizmetine saygı gösteriyor” diyen Möhemmet Mehdiyev, askere uğurlanma merasiminden şöyle bahsetmiştir:

1950 yılının sonbaharında biz askere gitmeye hazırlandık. Geleneğe göre, askere gidecek olan gençler Ekim bayramında⁵ ‘çan çalıyorlar’ yani toplanıp birbirlerine misafirlige gidiyorlar. İkram, bir tabak kabartma, koymak, sumsa, seyrek de olsa belêş⁶ ve iki üç çeyrek⁷ acı bal⁸. İçkinin henüz eve girdiği yok, gerçi, biz onu içmeyi de bilmiyoruz. Hatırlıyorum, önce bizde oturduk. Ondan sonra bir yaşıtım evine göttürdü. Oturduğumuz yerde birer bardak acı bal içiyoruz, yarım kabartma veya sumsa yiyoruz ve teşekkür edip çıkıyoruz. Henüz sigara içmiyoruz, bize içkinin de lüzumu yok, ancak girdiğimiz yerde bizi (nekrutlar!)⁹ sofradaki yiyecekler il-

5 Ekim bayramı, 1917 Ekim Devrimi dolayısıyla 7 Ekim'de kutlanır.

6 Kabartma, koymak, sumsa, belêş, Kazan Tatarlarının milli yemeklerindedir.

7 Çeyrek, 100 gram civarında bir ölçü birimidir. (*Tatar Têlênên Añlatmalı Süzlegê* 1981: 430.)

8 Acı bal, bal veya şeker suyuna mayalanmayı sağlayan başka maddeler eklenerek yapılan içkidir. (*Tatar Têlênên Añlatmalı Süzlegê* 1977: 91.)

9 Nekrut, acemi er.

gilendiriyor. Gezmekten gece oldu, artık evlere dağılsak da olurdu, tam o sırada acıktığımızı hissettik. Eh, bir parça et yesek olurdu. Şimdi kış için hayvan kesilen günlerdi. İşte o zaman yaşitlarımızın fantezisine yol açıldı. Bizim yaşitlardan birisi, yanlışlıkla mı, yoksa kötü niyetle mi bilmiyoruz kolhozun tahılını çalma suçundan uzak bir yere gönderilmişti.

“- Haydi, dedi yaşıtım, - Bibicamal ablalar bugün dana kestiler. Uğrayıp hâl hatırını soralım. Ne de olsa yaşıtımızın annesi...” (Mehdiyev, 1995: 307-308).

Askere gidecek olan genç sabaha karşı il merkezindeki askerlik daire-sine giderken önce evin büyüklere, anne babası, kardeşleri ve akrabalarıyla, sonra köy halkı ile vedalaşır. Veda sırasında “Ya döneriz, ya dönmeyiz elveda akrabalar...” şarkısı söylenir. Hüzünlü bir vedadır askerlik uğurlaması, giden için de geride kalan için de... Askere gitmek ne kadar zor ise, askerlik görevini bitirip eve dönmek de o kadar sevinçli bir olaydır. Möhemmet Mehdiyev, askerliğini deniz kuvvetlerinde yapan ilk denizci olmuştur köyünde. Köyünün ilk denizcisi olmasından kaynaklanan onur ve gururunun getirdiği mutluluğu yaşamıştır yazar. Mehdiyev askerden köye dönüşünü şöyle kaleme almıştır:

“Ben askere sonbaharda gidip, sonbaharda döndüm. Ağaçlara kırağı düşmüş, katbekat, kavak ağaçları beyaz inciyle süslenmiş, yerlerde henüz azıcık kar var. Sessiz sakin kısa günler, sessiz sakin uzun geceler. Bir hafta içerisinde köye 3-4 delikanlı döndük. Geliyoruz Kültür Sarayı’na, bir kenara geçip gururlu bir şekilde oturuyoruz. Biz yokken ne çok çocuk delikanlı oluvermiş, küçücük kızlar halka oyununa katılıp onlarla şarkı söylüyorlar. Dünyada biz mükemmeliz, biz! Hey, siz, neden hepiniz toplanıp bizim önümüze gelip oyuna başlamaya, genel olarak Kültür Sarayı’na gelmeye, akşam dışarı çıkmaya ve... bu dünyada yaşamaya bizden izin almıyorsunuz? Bak sen şunlara!” (Mehdiyev, 1995: 324).

Askerden dönen gençlerin ruh hâlini güzel bir şekilde anlatmıştır Möhemmet Mehdiyev. “Bu dünyayı ben yarattım”, “Dünyayı ben kurtardım” havaları, tabii ki hayat ile yüz yüze kaldıklarında çabucak yok oluvermiştir. Ancak askerlik yılları delikanlıların anılarında sonsuza dek kalacaktır. Askere uğurlama geleneği bugün de Kazan Tatarlarında yaşamaktadır.

3. Kaz Ömesé (Kaz Yolma İmecesı)

Türkler eskiden beri birçok işi imece usulüyle yapmış ve günümüzde de yapmaya devam etmektedir. İmece insanları bir araya getirerek, işlerin çabuk bitmesine ve insanların kaynaşmasına vesile olan bir gelenektir. Konuyla ilgili Bayazitova şunları yazmıştır:

“Büyük güç ve zamana ihtiyacı olan işleri imece yoluyla, gönüllü bir şekilde toplanıp el birliğiyle yapmak Tatarların eskiden gelen güzel geleneklerinden birisidir. **Öme** (imece) kelimesi Tatar dilinin şivelerinde

de, diğer Türk lehçelerinde de mevcuttur. Şöyle ki: Mişer şivesinde *üme*, Türkmen, Kazak Türkçesinde *üme*, Azerbaycan Türkçesinde *imeçilik*, Başkurt Türkçesinde *öme*, Çuvaşlarda *vimé*, *nime*¹⁰... İmece gününü genelde gençler sabırsızlıkla beklemişler, zira orada birlikte şarkı söyleyip, oyun eğlence içerisinde, büyük bir moralle çalışmışlardır." (Bayazitova, 1997: 167).

Kazan Tatarlarında imece usulüyle yapılan birçok iş vardır. Köy şartlarında insanlar tek başına veya ailesiyle birlikte yapamadığı işleri köy ahalisi ile birlikte yapmışlardır. Köylerde ev yapma, kışlık odun hazırlama, ekin biçme, kendirden kumaş yapma, ip eğirme gibi işler imece usulüyle yapılmıştır. İmece usulüyle yapılan işlerin bazıları gelenek hâlini almış ve günümüzde de uygulanmaktadır. Kazan Tatarlarında "Kaz Ömesé" olarak adlandırılan Kaz Yolma İmecesini bir gelenek olmakla kalmamış, konu komşu arasında bir bayram olarak kabul edilmektedir. Söz konusu imece, genellikle sonbaharda, kasım sonu, aralık başlarında kar yağdıktan sonra hayata geçirilen en önemli geleneklerden birisidir. Tataristan'ın coğrafi koşulları kaz beslemek için elverişli olmasından olsa gerek, Kazan Tatarları çok eskiden beri kaz beslemişlerdir. Kaz fazla emek sarf etmeden kendi kendini idare edebilen bir kuştur. Kazlar, yavrularını dereye götürür, acıktıklarında geri eve getirir. Böylelikle büyür kaz yavruları. Kazın etinden güzel yemekler yapılmaktadır. Yanı sıra bilhassa düğün olacak evde bir çift kaz tuzlanıp kurutulur ve düğün sofralarını süsler. Kaz tüyünden yastık, yorgan yapılır, kazın kanadı ise hamur işleri yapılırken fırça vazifesini görür.

Kaz Yolma İmecesini'ne köyün kızları davet edilmiştir. Köy kızları imeceye büyük ilgi göstermiş ve katılım bazen gereğinden fazla olmuştur. Urazman'ın yaptığı araştırmalarda köy ihtiyarlarının "Bizde beş kaza 10-15 kız toplanırdı" şeklindeki sözleri bunu kanıtlar niteliktedir (Urazman, 1992: 76). Kazlar kesildikten sonra tüyleri yolunmuştur. Kaz temizlemek zor ve beceri gerektiren bir iştir. Ancak türkülerin söylendiği, çeşitli konuların konuşulduğu imecede zaman çok çabuk geçmiş, işin zorluğu da unutulmuştur. Hamarat kızlar, bu gibi imecelerde kendini göstermiş ve anneler tarafından gelin adayı olarak görülmüştür. Kazlar, temizlendikten sonra yıkamak için dereye götürülmüştür. Kızlar, su taşımak için yapılan saka sırtına kazları asarak dere veya çeşmenin yolunu tutmuştur. Gençler, kızların dere kenarına gelmesini beklemiştir. Kaz yıkama işi bittikten sonra gençler akordeon eşliğinde şarkılar söyleyerek kızları eve kadar uğurlamıştır. Kızlar eve geldiklerinde evin hanımı kızlar için sofrayı kurmuştur. Kızlara, Kazan Tatarlarının millî yemeklerinden belés, koymak gibi hamur işleri ikram edilmiş, daha sonra akşam tekrar gelmek üzere kızlar evlerine

10 *Öme*, Türkiye Türkçesinde *imecedir*. (R.K)

dağılmıştır. Kaz Ömesé yapılan evde bir tane kaz akşam gelecek misafirler için pişirilmiştir. Çeşit çeşit yemeklerin olduğu sofraya akşam misafirlerini beklemiştir. Kaz Yolma İmecesı sırasında gençlerin yaramazlıkları da eksik olmamıştır. Bu yaramazlıkların birisinden Mõhemmet Mehdiyev şöyle bahsetmiştir:

“Akşamleyin bu evde akordeon sesi, kızların sesinin cıvıltısı duyulmuş, kapıdan buhar dışarı vurmuş, ahırın arkasında uzun ağızlı köpekleri korkutarak birisi dolaşmış. Kaz yolana kızlar, ancak gece yarısında, evin önüne soğuması için bırakılan beléşin yok olduğunu hissederler. Gençlerin işi bu! Kötülüğü adet edinen, terbiyesiz gençlerin işidir bu! Köyde bunlardan da var...” (Mehdiyev, 1995: 324).

İş ve eğlenceyi bir araya getiren Kaz Ömesé geleneği günümüzde de bazı Tatar köylerinde yaşamaktadır. İmecesıyı bayrama çeviren bu geleneğin unutulmayanlar listesinde olması, günümüzde de yaşaması bereketinden ve neşesinden kaynaklanmaktadır.

4. Avlak Öy

Köylerde sonbaharda hasat işleri tamamlandıktan sonra gençlerin akşamları oturmaya gitme geleneği Kazan Tatarlarında Avlak Öy diye adlandırılmaktadır. Avlak Öy söz öbeği (“avlak” kuytu, تنها, “öy” ev) “tenha ev” anlamına gelmektedir. Avlak Öy, gençlerin büyüklerin evde olmadığı sırada toplanıp oturmaya gitmesidir. Oturmaya gelen kızlar beraberinde çeşitli yemekler getirmiş ve bu yemeklerle sofraya kurulmuştur. Köy gençlerinin sosyalleşmesi açısından büyük bir katkısı bulunan Avlak Öy’de kızlar el işi yapmış, türküler söylemiş ve oyunlar oynamıştır. Mõhemmet Mehdiyev Avlak Öy geleneğinin ortaya çıkma nedenlerini şöyle açıklamaktadır:

“Bir dönem Avlak Öylere ahlaksızlık yapılan yer diye karşı çıkanlar, eleştirenler oldu. Bunu gençliğini unutan insanlar yazdı. Gençler akşam nereye gitsin? Kültür Sarayı’nda konser veya suare olduğu gün Avlak Öy olmuyor. İstesen de düzenleyemezsin. Ya Kültür Sarayı her gün açık olmazsa? Avlak Öy, işte bu Kültür Sarayı’nın olmayışından ortaya çıkan eski bir gelenektir.” (Mehdiyev, 1995: 268-269).

Anlaşıldığı üzere “Avlak Öy” hayat şartlarının ortaya çıkardığı bir gelenektir. Mehdiyev, uzun kış gecelerinde köy gençlerinin bir araya toplanmasına neden olan Avlak Öy geleneğinin önemini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Burada (Avlak Öy’de - R. K.) birçok konu hallediliyordu. Burada kızlar birbirlerinden iş öğreniyorlar (şal örnekleri, nakış, örgü örme, dikiş, vb), burada eş seçiyor, tanışıyor, anlaşıyor, şarkı türkü öğreniyor, oyun oynuyorlar. Aşk sevgi şarkılarının büyük çoğunluğunun metni Avlak Öylerde doğmuştur. Ahlaksızlık konusuna gelince... Ahlaksızlığı yapacak olan insana nerede ne engel olabilir ki?” (Mehdiyev, 1995: 269).

Küreselleşen günümüz şartlarında gençler artık Avlak Öy geleneğini yerine getirmek bir yana, gençlerin büyük çoğunluğunun geleneğin olduğundan dahi haberi yoktur. Avlak Öy geleneği artık sadece edebî eserlerde yaşıyor denilse yanlış olmaz.

5. Sünnet

Kazan Tatar gelenekleri arasında din ile bağlantılı olan gelenekler de vardır. Sünnet, bunlardan birisidir. Kazan Tatarlarında çocuklar sonbaharda sünnet ettirilmiştir. Eskiden bu görevi sünnetçiliği kendilerine meslek edinmiş sünnetçiler yapmıştır. Sünnetçi dedeler köy köy dolaşarak çocukları sünnet etmiştir. Bilindiği üzere Sovyetler döneminde din yasaklanmış, bundan dolayı toplu sünnetler de yapılamamıştır. Ancak Kazan Tatarları gizli bir şekilde de olsa bu geleneği yerine getirmişlerdir. Möhemmet Mehdiyev romanında sünnete ve sünnetçilere geniş yer vermiştir. Zira Möhemmet Mehdiyev'in doğduğu Arça iline bağlı komşu Masra köyünün sünnetçileri ülke çapında şöhret kazanmıştır. Yazar, Masra sünnetçilerinden şöyle bahsetmiştir:

"Arça yoluna doğru iki tane Masra-Yukarı ve Aşağı Masra-G. Kamal'¹¹ yazdığına göre Araplanmış. G. Kamal bilmeden bir şey yazmaz, o Aşağı Masra medresesinde eğitim almış, onun annesi de o köyendir. O, Masra'nın "Mısır" kelimesinden türemiş olduğunu söylemiştir ve büyük ihtimalle haklıdır. Orada erkekler uzun boylu, iri dişli, simsiyah kaşları birleşmiş kendilerine özgü farklı insanlar. Onlar, Kazan Hanlığı döneminde İslam dinini yaymak için bu taraflara, Mari ve Udmurtlarla dolu ormanlı köylerin yakınına yerleşmişlermiş. İslam dinini yayanların kesin bir programı da olmuş; Müslüman olan halkın erkek çocuklarını sünnet etmek gerekiyormuş... İri dişli, gür bitişik kaşlı Masra dedeleri... Onlar, bizim çocukluğumuzda en korkunç insanlardı. Şöyle ki, 3-4 yaşındayken 'Masra dede gelmiş' haberi tüm köy çocuklarının korkuya kapılmasına neden oluyor; haberin yayıldığı gün sokakta oyunlar duruyor, oğlanlar tarlaya, ormana kaçıyor, daha küçükler ahır, hamam, ambarda gün boyu hiçbir şey yemeden içmeden saklanıyorlardı. O gün oğlanlar arasında kutsal ilkelere sayılan 'birlik', 'arkadaşlık için canını feda etme' gibi ilkeler tamamen yok oluyor, o kanunlar ahırdaki yalak altına giriyor, ot ambarına girip gizleniyor, depoya inip pireli, kuru topraklı zeminde saklanıyordu. Beş altı saat, gün boyu, istersen gece boyu. 'Masra dede' ev ev dolaşmıyor dolaşmasına. Yine de geçerken selam veriyor, selamını alan insan ise bazen soru soruyor.

— Aleykümselâm, Ehmetfaiz Ağabey, haftaya Cuma bir uğrayabilir misin? Benim Zeynegitdin'e beş yaş oluyor. Parası neyse verirdik...

11 G. Kamal (1878–1933) – Ünlü Kazan Tatar oyun yazardır.

Beklenen Cuma geldi, ancak Zeynegitdin Cuma'nın geldiğini bilmiyor. Günün birinde sabahleyin onu hayatında hiç olmadığı şekilde tatlı sözlerle uyandırıyorlar. Ev tertemiz, kazanda et pişiyor, pencere kenarlarına kırmızı başlı havlular asılmış. Mayıs Bayramı desen, ancak henüz kar bitmemiş. Yemeğe otursa, ne ilginç, tüm güzel yemekler onun önünde. Hem annesi, hem babası ara sıra onun kafasını okşuyorlar. Boyanmış yumurta, kurutulmuş peynirli yağ, bir de iki tane çikolata. Zeynegitdin'in ağız kulaklarına varıyor. Neşeli bir şekilde konuşarak çay içerken birisi kapıyı vuruyor. Baba apar topar dışarı çıkıyor. Güldür güldür konuşma sesleri. Kapı açılıyor. Yarabbi! Kapıdan, babamla birlikte iri dişli, gür kaşlı dede giriyor..." (Mehdiyev, 1995: 263-264).

Möhemmet Mehdiyev kendi çocukluk döneminde çocukları korkutmanın ve eğitmenin yolunun "Masra dede" olduğunu dile getirmiştir:

"...Masra dede bizim çocukluğumuzdaki en büyük, en sinsisi, en güçlü düşmanımızdı. Bizim köyde okul öncesi yaşındaki oğlanları yenmenin, korkutmanın, eğitmenin en kuvvetli çaresi 'Masra dede' idi." (Mehdiyev, 1995: 266).

Kazan Tatarlarında Türkiye'deki gibi sünnet düğünü yapılmamakla birlikte, pencere kenarına kırmızı başlı havlu asma, çeşitli yemekler yapma gibi yaygınlık kazanmış bazı gelenekler uygulanmaktadır. Günümüzde, Möhemmet Mehdiyev'in memleketinde ortaya çıkan ve köy köy dolaşan sünnetçi dedeler olmadığından sünnet doktorlar tarafından yapılmaktadır.

6. Çilek Toplama

Bazı gelenek görenekler tüm Kazan Tatarları için ortaktır. Bazı gelenekler ise doğa ve hayat şartlarına bağlı olarak il, kasaba ve köylere özgüdür. Möhemmet Mehdiyev eserinde doğup büyüdüğü Arça ilinin Göberçek köyüne has olan gelenekleri de kaleme almıştır. Bölgede yaz aylarında ormanda bol miktarda çilek yetişmektedir. Dolayısıyla köyde "çilek toplama" işi bir gelenek hâline gelmiştir. "Bizim köyde ise çilek döneminde çilek toplamayan çocuk adamdan sayılmıyordu. Ve biz her gün ormandaydık" (Mehdiyev, 1995: 261-262) diyen yazar, çilek toplama geleneğinin çocuklar arasında büyük bir rekabet ortamı oluşturduğunu ve onur meselesi olduğunu vurgulamıştır. Köyde çilek toplama yerlerini, çilek toplama işini bilenlerin sözleri dinlenmiş ve onlara saygı gösterilmiştir. Çilek toplama hazırlıklarını ve kurallarını Mehdiyev şöyle anlatmıştır:

"...Çilek toplama işinde çocuklar arasında Merfuga nineden sonra en itibarlı Zölfiye idi. Akşamdan, çilek döneminde, Zölfiyegilin kapısının önünde "brifing" oluyor: Kaçta kalkmalıyız, kimleri götürmeliyiz, kimleri bırakmalıyız, nasıl bir kap kacak alınmalı ve ormanın hangi bölgesine gidilmeli. Çilekli yerlerin adı var... Başını eğerek akşam Zölfiye'nin yanına gidiyorsun. Korkarak soruyorsun (ya götürmezse?):

— Yarın ne yapıyoruz? Gidiyor muyuz?

Zölfıye'nin böyle durumlarda telgraf şeklinde kısa cümleleri oluyor.

— İnşallah.

— Nereye?

— Kimplasaya.¹²

— Kaçta?

— Sürü uğurlandığında.

— Nasıl bir kapacak?

— Plaskati yeterlidir. Artarsa – elbise eteğine.

— Kimler? Kimler?

— Şeyhulla'yı almıyoruz. Zöleyha ile Reşide de kalsın. Hep yiyorlar, toplamayı düşünmüyorlar bile.

Zıngır!- Demir çengelli kapı kapandı, Zölfıye kayboldu... Zıngır! – Demir çengelli ağır kapı açıldı, belirdi, sürü uğurluyorlarmış. Arkasından koşuyorsun, köyden çıkıncaya kadar Zölfıye kimseyle konuşmuyor, orman yoluna çıktığımızda yoklama yapıyor. Elbette, akşamdan listeye alınmayan birer çocuk oluyor, Zölfıye ona kötü bir bakış atıyor, o zavallı da başı eğik duruyor. Ancak Zölfıye insancıl, iyi huylu birisiydi... Çilek toplarken kovaşı dolmadan hiç kimse ile konuşmuyor. Kova ise hızlı doluyor! Ondan sonra o arkadaşlarına yardım ediyor. Bizim köy çocuklarının çok güzel bir geleneği vardı, kova dolunca, üstüne sapı salkımı ile koparıp saplı çilek dikiyorduk. O dönünce anneye verilir. Anne çileği. Bu, kutsaldır. Bu, her çocukta vardır. Babaya değil, anneye. Buna Zölfıye çok dikkat ediyordu.

— Haydi, annelere birer sap çilek dikelim, sonra dönüyoruz..." (Mehdiyev, 1995: 260-261).

Doğa ile içi içe büyüyen bu çocuklar sadece köy hayatını değil, disiplin, büyüklere saygı ve geleneklerini de öğrenmiş ve sonraki yıllarda kendi çocuklarına da bunu öğretmişlerdir. Gelenekleri yaşamayan bir insan onları yaşatamaz. Yazarın çocukken bizzat yaşamış oldukları, onu derinden etkilemiş olmalı ki uzun yıllar sonra yaşanmışlıklar romanında yer bulmuştur.

7. Şal Örme

Arça ilinin her bir köyü ayrı bir üne sahiptir. Masra'nın sünnetçileri, Möhemmet Mehdiyev'in doğduğu Göbérçek köyünün ise keçi yününden örülen şalları meşhur olmuştur. Şal örme işi köyde bir gelenek hâline gelmiştir ki köy gelenekleri arasında önemli bir yeri vardır. Bu geleneği,

12 Kimplasa, geniş şerit söz öbeğinin kısaltılması, açık alan anlamındadır.

Masra'dan köye gelin gelen kızlar kazandırmıştır. Yazar, Masralı gelinleri şöyle tanımlamıştır:

Bizim köyün delikanlıları arada bir Masra'dan kız alıyorlardı. Masralı gelin, genelde, iki vafsa sahiptir. Onlar, evini tutumlu idare eden, israfın asıl düşmanlarıdır, bizim köy bu vasfı basit bir deyişle "cimri" diye açıklıyordu. Masralılar cimri, ikinci vasıf, Masralı gelin olan evde, kesinlikle, keçi olur. Bu, kaçınılmaz bir durumdur... Neden keçi? Bilindiği gibi, keçi elma ağaçlarını kemirir, sebze bostanlarının düşmanıdır! Ancak Masralı gelinler keçiyi yünü için yetiştiriyorlardı. Masralı gelinler şalcıdır! Bizim köy ise elma ağacı ve sebze yetiştirmez. Bizim köy işte bu Masralı gelinler sayesinde Arça, Teleçé, Çürilé, Apas, Etne¹³, Kazan¹⁴ pazarlarını tiftik keçi şalı ile doldurdu. Masralılar, akşamleyin zamanlarını boşa harcamadan, lamba yanına toplanıp şal örüyorlar. Gelinler bu işi görümcelerine, kaynanalarına ve hısım akrabalarına öğretiyorlar. Gece... Yedili lamba yanıyor. Masralı gelin şal örüyor. Dört gece öerse şal ortası. Her gece bir kenarı. Çeşitli örnek, çeşitli dantelle. Dokuzuncu gece, şalın kenarlarını ortasına dikme. O gece tören, şalı ıslatıp gergefe gerdirme. Savaş yıllarında dul kalan Masralı gelinlere ben üç dört tane şal gergefi yapmışım. Ablamlar da sayısız şal ördüler, keçi besledik. Babamdan kalan birçok ağaç yok olsa da biz şal ördük. Gece boyunca gergefteki şal kuruyor. Sabahleyin onu gergeften alıyorlar. Güzel bir sanat eseridir. Şalın kalitesini, fiyatını belirlemeyi bizim köye Masralılar öğretti. Kabarık keçi yününden örülen şalın kalitesi, fiyatı şöyle belirleniyor: kocaman masa örtüsü kadar ağır şalı tam ortasından iki parmakla yününden tutup sallıyorlar. Şartı tek-tir: ipliğinden tutmamak. Bu denemede yün kopmazsa, şal kendi kendini kaldırıyor, mal asildir." (Mehdiyev, 1995: 266-267)

Masralı gelinler şal örme ustası olduklarından şal için nasıl bir keçi yünü gerektiğini de bilmişlerdir. Tabiatıyla köyde bunun da bir uzmanı olmuştur. Keçi yünü'nün iyi olup olmadığını, yani kalitesini tüm köye şöhret salan Masralı gelin Mestüre bilir. Köy halkı keçi yünü'nün kalitesini belirlemek için Mestüre'yi çağırır:

"Mestüre az konuşan, iş bilen, ciddi bakışlıdır. O, bir tutam yünü alıyor ve tadına bakıyor. Ondan sonra şapır şupur ağzının ön kısmında çiğniyor, ardından kapı yanındaki kovaya tükürüyor, dudaklarını siliyor. İnsanlar sonuç bekliyor.

— Bu, diyor Mestüre, şal olmaz. Aldanırsınız. Yünü tuzludur. Şu Nogmanların keçisinden alınız, o neslin yünü kuru, tuzsuz. Bu iyi değildir..." (Mehdiyev, 1995: 268).

Şal örme işi akşamları yapılmış ve her daim şarkılar eşliğinde gerçekleşmiştir. Şal örme ve şarkı birlikteliğini yazar şöyle özetlemiştir:

13 Arça, Teleçé, Çürilé, Apas, Etne Tataristan'daki il merkezlerinin adıdır.

14 Kazan, Tataristan'ın başkentidir.

“Bizim köyün kızları kadar geceleyin şarkı söyleyen başka insanlar yoktur, diye düşünüyorum ben. En sevdikleri şarkı “Şal Ördüm” (Şel Beyledém) olurdu. Bilhassa şalın son kenarı tamamlandığında. Moraller yüksek, iş bitmiş, önümüzdeki pazarda ele para geçecek... Masralı gelinler bizim köye böyle insanı güzelleştirme mesleğini öğrettiler. Radyoda “Şal Ördüm” şarkısı okunurken ben şimdi de çalışkan, emekçi Masralı gelinleri anımsıyorum. Gerçi, artık o gelinlerin köyde kendi gelinleri de oldukça fazla, şal örme geleneği köyde ebediyen pekişmiştir. “Şal ördüm, şal ördüm” şarkısı bizim köy kızlarının, savaş döneminde dul kalan gelinlerin hayat yoldaşı, sırdaşı oldu.” (Mehdiyev, 1995: 268).

Bazen bir insan başka bir insanın, bazen bir ailenin, bazen ise bir köyün hayatının değişmesine neden oluyor. Masralı gelinler de Göbérçek köyüne şal örmeyi öğreten ve bunu bir gelenek hâline getiren, böylelikle köyün kültürünü zenginleştiren insanlar olmuşlardır.

8. Aile Gelenekleri

Möhemmet Mehdiyev *Tornalar Töşken Cirde* romanında Kazan Tatarlarının köy gelenekleri yanında ailevi geleneklerinden de söz etmiştir. Yazar, aile geleneklerinin bir bayram havasında geçtiğinin altını çizmiştir. Köylerde ekonomik şartlara bağlı olarak her ailenin kendi gelenekleri olmuştur. Mehdiyev kendi aile geleneklerinden şöyle bahsetmiştir:

“Bizim evde sıkça geleneksel bayram günleri olurdu. Onları düzenleyen, ona ilham veren, babamdı. Bayramın birisi, bal sağma günüdür. Buna tüm aile katılıyor, sabahın erken saatlerinden hoş kokulu, keresteden yapılan bal sağma makinesi ayarlanıyor, herkese bir görev veriliyor. Bu işe yalnız annem katılmıyor. Arı sokarsa o alerji oluyor ve vücudunda şişlik oluşuyor, iki üç gün boyunca yatakta yatıyordu. Bal sağdığımız gün konu komşu geliyor. Babam arı kovanlarını açarken arılar kudurmuyor, komşulara tehdit oluşturmuyorlar. Komşular da anlayışlı: kap kacakla yoğurt, kaymak getiriyorlar (bizim ineğimiz yok), babam ise onların kap kacağına akik renginde, sıvı, hoş kokulu bal dolduruyor, dış kısmı açık mavi mineli kepçe ile çocuklarına bal yedirdiyordu. Ancak “avludan çıkmadan ağzımızı yıkayın, arılar onu affetmez” diyordu. Bal sağdığımız gün ev hoş kokuyla doluyor, komşularda da, bizde de bayram oluyordu. Bayramın diğeri, bahçede elma toplama. Babam köyde elma yetiştiren tek insandı.

— Yarın elma topluyoruz...

Ağustos başlarında bir akşam babam bu haberi veriyordu. Elma toplama... Her elma ağacının kendine özgü tadı, kokusu... Üst dallardan babam itinayla tutaç yardımıyla elmaları koparıyor, biz ise koşarak topluyoruz. Bir kova doluyor, iki kova, sonra tekne. Bahçenin ortasındaki dokurcundan, kurumuş ottan dünyaya hoş bir koku dağılmış. Elma dolu kovayı şu dokurcunun yanına getiriyoruz. Kurumuş ot kokusuna elma kokusu karışıyor ve hafiften baş dönüyor, sıcak yaz gecesinde bahçe dolusu çekir-

geler cırlıyor. Böyle bahçe içinde büyüdüğümünden midir, benim hafızam hep kokulara çağrışımıdır.” (Mehdiyev, 1995: 197-198).

Sonuç

Bilindiği üzere Kazan Tatarlarının eskiden gelen bazı gelenekleri günümüzde unutulmuş, bazıları dar çevreler içinde kalmış, bazıları ise güncelliğini yitirmemiş yaygın bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bir millet gelenekleri ile yaşar. Millete hürmet, ahlak kuralları gelenekler aracılığıyla nesilden nesle aktarılır. Kültürel açıdan yaptırım gücü etkili olan geleneklerin yaşatılması bir milletin geçmişi, kim olduğunu unutmaması için önemli ve gereklidir. Milletin güç, birlik, akıl, hüznün, kültür ve tecrübesini içinde barındıran gelenekler, geçmiş ile gelecek arasındaki bir köprüdür. Geleneklerin Kazan Tatar edebiyatında yer bulması, unutulmuş geleneklerin gün ışığına çıkarılması, mevcut olan geleneklerin hatırlanması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada Möhemmet Mehdiyev’in *Tornalar Töşken Cirde* romanındaki Kazan Tatar gelenekleri genelden özele gelmek suretiyle irdelendi. Yazarın bizzat yaşamış olduğu geleneklerin inceliklerine tanıklık edildi. Möhemmet Mehdiyev, bu romanında köy sevgisini, memleket özlemini, aynı zamanda zor, ancak unutulmaz çocukluk ve gençlik yıllarının özlemini ve sevgisini Kazan Tatar gelenekleri ile harmanlamıştır. Çalışmada söz konusu edilen Kazan Tatar geleneklerinin bazılarının günümüzde unutulmuş olması insanı üzmele birlikte edebî eserlerde ebediyen yaşayacağını ummak sevindirici bir olgudur. Zira geleneklerin en güzel örneklerine eserlerinde yer vererek gelenekleri yaşayan ve yaşatan yazarlardır.

Kaynakça

- Bayazitova, F. (1997). *Kereşenner. Tël Üzênçelékleré hem Yola İcatı (Kereşenler (Hristiyanlaştırılmış Tatarlar). Dil Özellikleri ve Gelenekleri)*. Kazan: Matbugat Yortı.
- Kerimullin, E. (1991). *Tatarlar: İsemébéz hem Cisémébéz (Tatarlar: Adımız ve Sanımız)*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Kurban, R. (2015). “Memleketine Mehdiye Düzen Tatar Yazar Möhemmet Mehdiyev -I”, *Töre Dergisi*. 31-32, 31-38.
- Kurban, R. (2016). “Memleketine Mehdiye Düzen Tatar Yazar Möhemmet Mehdiyev -II”, *Töre Dergisi*. 33, 32-34.
- Kurban, R. (2017a). “Kazan Tatarlarının Milli Bayramı Saban Toyu’nun Dünü ve Bugünü-I”, *Önce Vatan Gazetesi*. 18 Ağustos, 11.
- Kurban, R. (2017b). “Kazan Tatarlarının Millî Bayramı Saban Toyu’nun Dünü ve Bugünü-II”, *Önce Vatan Gazetesi*. 19 Ağustos, 11.
- Mehdiyev, M. (1995). *Saylanma Eserler (Seçkiler)*. 1.Cilt, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.

- SSCB Bilimler Akademisi Kazan Şubesi Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü (1977). *Tatar Têlênêñ Añlatmalı Sözlégé (Tatar Dilinin İzahlı Sözlüğü)*. 1, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- SSCB Bilimler Akademisi Kazan Şubesi Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü (1981), *Tatar Têlênêñ Añlatmalı Sözlégé (Tatar Dilinin İzahlı Sözlüğü)*. Cilt: 3, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Urazman, R. (1992). *Tatar Halkının Yolları hem Beyremneré (Tatarların Gelenekleri ve Bayramları)*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.

Extended Summary

Traditions include the given nation's past, its history, its folk, literature, dance and folk songs, lifestyle and its culture. To be able understand, to know and to identify of a nation, its traditions must be examined. Kazan Tatars are a nation with a long history and a rich culture. Mõhemmet Mehdiyev (1930-1995) was born in 1930 in Gõbërçek, Arça province of Tatarstan. He is one of the most important writers of Tatar literature. The author, who had his own style in Tatar literature, wrote in detail the Kazan Tatar traditions, particularly the village traditions, while he talks about his village and his peasants. The writer included the Kazan Tatar traditions and life style, some of which were lost and some of which are still in our lives, in the novel *Tornalar Tõşken Cirde* (The Place Where Cranes Land) published in 1979. In this study, scientific works related to Kazan Tatar traditions, which have developed for centuries, are mentioned.

One of the most important traditions of Kazan Tatars is undoubtedly the Saban Tuı (Plow Celebrations) festival, which is carried out after the sowing is done in spring. Saban Toyu, which did not lose its national spirit, is said to inspire the Olympic games of the Greeks. Saban Toyu includes games in competition style such as pulling a rope, weight lifting, pole climbing, sack race, spoon race, buckets with water race, cutting gifts by blindfolded, blindfolded breaking pots with sticks; and other entertainment components such as music, entertainment, folk songs, and dance.

Another important tradition is "Soldatka Ozatu" (Farewell to the Soldiers). Enlistment to the army takes place twice a year, autumn and spring. The author has lived through the tradition of sending the young men who are just over 18 to join the army, narrated his own experiences in his novels. It is a fact that in the emergence of some traditions, the conditions of nature also have an effect. Tatarstan has a land with lots of rivers and lakes. This rich landscape is perfect for geese in Tatarstan. People feed the geese and the geese are carved when it snows in the late autumn. Since it is not an easy task to pluck a goose, these works are done in collaboration with all the villagers. Hence, "Kaz Ömesé" (Goose Plucking Collaboration) has emerged and today this traditions still continues. One of the activities in village life is "Avlak Öy" (Desolate House) tradition. Teenagers visit each other when the elders are not at home. The young girls gathering in "Avlak Öy" have learned to make handicrafts, especially sewing, embroidery and knitting, and have found the opportunity to meet with the young men. The other tradition added to the list of lost traditions is "Sünnet" (Circumcision). The circumcision -another tradition of Muslim people of Tatarstan-, was carried out by the "Sünnetçi Dedeler" (grandfathers who perform the circumcision) used to go from village to village.

In addition to common traditions, each village has its own traditions. In his novel he mentioned the traditions that were unique to his own village, where he was born and raised. Mentioning "Cilek Cıyu" (Collecting Strawberries) tradition in detail, he wrote also about the people who are the "masters" of collecting strawberry. The other tradition specific to the author's village is "Şel Beylev" (Knit

Shawling) tradition. This tradition brought by the brides from the neighbouring village Masra to Göbérçek.

Other than that, Möhemmet Mehdiyev also mentioned traditional feasts of a family in his *Tornalar Töşken Cirde* novel. Influential person in terms of family traditions was the author's father. "Honey Milking" and "Picking Apples" works in the family have become a tradition. Each family in the village has their own traditions depending on their economic level. The author's father was the only person who farms apples in the village.

Möhemmet Mehdiyev gave a great deal of importance to Kazan Tatar traditions in his novel *Tornalar Töşken Cirde* and has been instrumental in keeping traditions alive in Tatar literature. In his novel, the author blends the love of the village, the yearning for the country life, the hard and unforgettable years of childhood and youth with the Kazan Tatar traditions. In this study, traditions are examined from general to special.